

RAUTALAMMIN KUNTA
TARKASTUSLAUTAKUNTA

ARVIOINTIKERTOMUS VUODELTA 2021

Sisällysluettelo

1	Tarkastuslautakunta ja tarkastustoiminta.....	3
1.1	Tehtävät ja kokoonpano	3
1.2	Arviointitoiminta.....	4
1.3	Sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamisen valvonta	4
1.4	Tilintarkastuksen järjestäminen	4
2	Tavoitteiden toteutumisen arviointi	7
2.1	Kuntastrategia 2030	7
2.2	Toiminnan ja talouden tavoitteet.....	7
2.2.1	Yleishallinto.....	7
2.2.2	Elinkeino toiminta	8
2.2.3	Perusturva.....	9
2.2.4	Sivistystoimi	11
2.2.5	Tekninen toimi ja vesihuolto	12
2.2.6	Yhteenveto toiminnan ja talouden tavoitteiden toteuman arvioinnista.....	13
2.3	Kunnan talous	14
2.3.1	Kokonaistalouden tarkastelu	14
2.3.2	Talouden keskeiset tunnusluvut	14
2.3.3	Talouden tasapaino.....	15
2.3.4	Yhteenveto kunnan taloudesta	16
3	Rautalammin kuntakonsernin toiminta.....	17
3.1	Konsernin toiminta vuonna 2020	17
3.2	Konsernivalvonta.....	17
3.3	Yhteenveto kuntakonsernin arvioinnista	18
4	Yhteenveto.....	19
5	Tarkastuslautakunnan esitys kunnanvaltuustolle	20

1 Tarkastuslautakunta ja tarkastustoiminta

1.1 Tehtävät ja kokoonpano

Kunnanvaltuusto asettaa tarkastuslautakunnan hallinnon ja talouden tarkastuksen sekä arvioinnin järjestämistä varten. Tarkastuslautakunta laatii arviointisuunnitelman ja antaa valtuustolle kultakin vuodelta arviointikertomuksen, jossa esitetään arvioinnin tulokset. Valtuustolle arviointikertomusta koskevan esityksen yhteydessä tarkastuslautakunta yksilöi ne asiat, joissa kunnanhallitusta kehoitetaan ryhtymään toimenpiteisiin niiden korjaamiseksi ja joista kunnanhallituksen on annettava valtuustolle selvitys. Vuosittain laadittavassa arviointikertomuksessa korostuvat tarkastusvuoden aikana lautakunnassa käsitellyt asiat.

Lautakunta voi antaa valtuustolle muitakin tarpeellisena pitämiään selvityksiä arvioinnin tuloksista. Tarkastuslautakunnan toiminta on riippumatonta toimivasta johdosta. Tarkastuslautakunnan tehtävässä korostuu kunnan toimintojen, toimintatapojen sekä palvelujen järjestämisen tarkoituksenmukaisuuden arviointi. Tilintarkastajan tehtävät liittyvät puolestaan laillisuusvalvontaan.

Tarkastuslautakunnan suorittaman arvioinnin tulokset raportoidaan kunnanvaltuustolle osoitetussa arviointikertomuksessa sekä mahdollisissa väliraporteissa. Tarkastuslautakunnan tehtävistä on säädetty kuntalain 121 §:ssä ja kunnan hallintosäännössä.

Kuntalain 121 §:n mukaan tarkastuslautakunnan tehtävänä on:

- 1) valmistella valtuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat;
- 2) arvioida, ovatko valtuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet kunnassa ja kuntakonsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla;
- 3) arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman riittävyttä, jos kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää;
- 4) huolehtia kunnan ja sen tytäryhteisöjen tarkastuksen yhteensovittamisesta;
- 5) valvoa 84 §:ssä säädetyn sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamista ja saattaa ilmoitukset valtuustolle tiedoksi;
- 6) valmistella kunnanhallitukselle esitys tehtäviään koskeviksi hallintosäännön määräyksiksi sekä arvioinnin ja tarkastuksen talousarvioksi.

Kunnan hallintosäännön 68 §:n mukaan tarkastuslautakunnan tehtävänä on lisäksi:

- 1) seurattava tilintarkastajan tarkastussuunnitelman toteutumista sekä muutoinkin seurattava tilintarkastajan tehtävien suorittamista ja tehtävä tarpeen mukaan esityksiä tilintarkastuksen kehittämiseksi,
- 2) huolehdittava siitä, että tilintarkastusta varten on tarpeelliset voimavarat, jotka mahdollistavat tilintarkastuksen suorittamisen hyvän tilintarkastustavan edellyttämässä laajuudessa,
- 3) tehtävä aloitteita ja esityksiä lautakunnan, tilintarkastajan ja sisäisen valvonnan tehtävien yhteensovittamisesta mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla.

Hallintosäännön mukaan ennen arviointikertomuksen antamista tarkastuslautakunta voi antaa valtuustolle tarpeelliseksi katsomiaan selvityksiä ja raportoi valtuustolle merkittävistä havainnosta myös tilikauden aikana.

Kunnanvaltuuston toimikaudeksi 2021–2024 valitsemina tarkastuslautakunnan jäsenenä ja varajäsenenä ovat toimineet vuonna 2021 seuraavat henkilöt:

Jäsen

Raimo Kemppainen
(Hannu Korhonen 22.2.2022 saakka)
Assi Mensonen

Ulla Möller

Päivi Eklund

Jarmo Karjalainen

Varajäsen

Tytti Mård

Hanna Kosonen

Anne Mertala

Unto Siikström

Jouni Juhala

Arviointitoiminta

Tarkastuslautakunta on kokouksessaan 21.9.2021 hyväksynyt koko toimikautensa 2021–2024 arviointisuunnitelman. Tarkastuslautakunta on vuoden toimikautensa aikana käynyt läpi kunnan keskeisimmät toiminnot siten, että eri lautakuntien alainen toiminta on jaettu painopistealueiksi tarkastuslautakunnan eri toimintavuosille. Työohjelmassa on määritelty kokouksittain arviointikohteet ja arviointimenetelmät.

Tarkastuslautakunta on kokoontunut vuoden 2021 kokoonpanolla kolme kertaa ja vuoden 2022 aikana kolme kertaa.

Lautakunnassa ovat työohjelman mukaisesti olleet kuultavina kunnanjohtaja Anu Sepponen, hallintojohtaja Merja Koivula-Laukka, kunnanvaltuuston puheenjohtaja Pekka Annala, vt. tekninen johtaja Arttu Matilainen, perusturvajohtaja Kirsi Solmari, kotihoidon vastaava Anne Haukka, palveluasumisen vastaava Anne Nieminen, kunnanhallituksen puheenjohtaja Matti Kärkkäinen, yhtenäiskoulun rehtori Mervi Pulkkinen, Kerkonjoen koulun rehtori Juho Pahajoki, sivistysjohtaja Olli Lipponen, elinkeinoasiamies Iiro Lyytinen, tytäryhtiöiden Rautalammin Kehitys Oy, Rautalammin Asunnonhankinta Oy ja Kiinteistö Oy Oikarilan edustajat. Kuultavat henkilöt ovat kertoneet tarkastuslautakunnalle alaisensa toiminnan ajankohtaisista ja keskeisistä asioista sekä talousarvion 2021 toteumasta.

Arviointikertomuksen laatimista varten lautakunta on tutustunut vuoden 2021 talousarvioon, kunnanhallituksen allekirjoittamaan tilinpäätökseen (ml. konsernitiilinpäätös) ja toimintakertomukseen sekä henkilöstötilinpäätökseen. Tarkastuslautakunnan jäsenet ovat seuranneet kunnan toimielinten päätöksentekoa pöytäkirjojen avulla ja tekemällä muita havaintoja kunnan toiminnasta ja taloudesta. Tilintarkastuskertomuksen lisäksi tarkastuslautakunta on saanut tilintarkastajalta kaksi tilivuotta 2021 koskevaa kirjallista raporttia, joihin se on perehtynyt.

Arviointi perustuu lautakunnan kuulemisissa saamiin tietoihin ja tehtyihin havaintoihin, tilintarkastajan raportteihin, toimintakertomustietoihin ja muihin kunnan asiakirja-aineistoihin. Lähteinä käytetään lisäksi valtakunnallisia vertailuja. Tarkastuslautakunta voi pyytää arvioinnin kohteena olevilta yksiköiltä tietoja tai selvityksiä. Tarkastuslautakunta voi myös teettää erillisiä selvityksiä tai tarkastuksia myös ulkopuolisilla asiantuntijoilla.

Vuoden 2020 arviointikertomuksen havaintojen jälkiseurannan osalta tarkastuslautakunta on käsitellyt kunnanhallituksen ja lautakuntien selvitykset sekä havainnoinut toimielinten toimintaa tilivuonna 2021.

Sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamisen valvonta

Kuntalain 121 §:n mukaan tarkastuslautakunta valvoo sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden noudattamista ja saattaa ilmoitukset kunnanvaltuustolle tiedoksi vuosittain. Tarkastuslautakunta on vuoden 2021 aikana käsitellyt sidonnaisuusilmoituksia kokouksessaan 1.12.2021, 11.10.2021 ja 30.5.2022.

1.2 Tilintarkastuksen järjestäminen

Tarkastuslautakunta on kilpailuttanut Rautalammin kunnan tilikausien 2021-2024 tilintarkastuspalvelut keväällä 2021. Kunnanvaltuusto on valinnut kunnan tilintarkastajaksi BDO Auditor Oy:n. Kunnan vastuunalaisena tilintarkastajana on ollut JHT, KHT Heidi Rimpilä ja alkaen 28.4.2022 KHT, JHT Jarmo Raati.

Tilintarkastajasta on säännelty kuntalain 122–125 §:ssä muun muassa seuraavaa:

- Tilintarkastaja toimii tehtävässään virkavastuulla. Tilintarkastusyhteisö voidaan valita kerrallaan enintään kuuden tilikauden hallinnon ja talouden tarkastamista varten. Kunnan tytäryhteisöjen tilintarkastajaksi on valittava kunnan tilintarkastusyhteisö, jollei tästä poikkeamiseen ole perusteltua tarkastuksen järjestämiseen liittyvää syytä.
- Tilintarkastajalla on oltava edellytykset riippumattoman ja riittävän laajan tilintarkastuksen toimittamiseen.
- Tilintarkastajan on toukokuun loppuun mennessä tarkastettava julkishallinnon hyvän tilintarkastustavan mukaisesti kunkin tilikauden hallinto, kirjanpito ja tilinpäätös.
- Tilintarkastajan tulee noudattaa valtuuston ja tarkastuslautakunnan antamia ohjeita, jolleivät ne ole ristiriidassa lain, hallintosäännön tai julkishallinnon hyvän tilintarkastustavan kanssa.
- Havaitsemistaan olennaisista epäkohdista tilintarkastajan on ilmoitettava viipymättä kunnanhallitukselle annettavassa tilintarkastuspöytäkirjassa, joka annetaan tiedoksi tarkastuslautakunnalle.
- Tilintarkastajan on annettava valtuustolle kultakin tilikaudelta kertomus, jossa esitetään tarkastuksen tulokset. Kertomuksessa on myös esitettävä, onko tilinpäätös hyväksyttävä ja voidaanko toimielimien jäsenille ja johtaville viranhaltijoille (tilivelvollinen) myöntää vastuuvapaus.
- Jos tilintarkastaja havaitsee, että kunnan hallintoa ja taloutta on hoidettu vastoin lakia tai valtuuston päätöksiä, eikä virhe tai aiheutunut vahinko ole vähäinen, tilintarkastuskertomuksessa on tehtävä asiasta tilivelvolliseen kohdistuva muistutus. Muistutusta ei voi kohdistaa valtuustoon.
- Tarkastuslautakunnan on hankittava tilintarkastuskertomuksessa tehdystä muistutuksesta asianomaisen selvitys sekä kunnanhallituksen lausunto. Valtuusto päättää toimenpiteistä, joihin tarkastuslautakunnan valmistelu, tilintarkastuskertomus ja siinä tehty muistutus antavat aihetta. Hyväksyessään tilinpäätöksen valtuusto päättää vastuuvapaudesta tilivelvollisille.

Tilintarkastaja on antanut valtuustokaudelle 2021-2024 tekemänsä tarkastussuunnitelman tiedoksi tarkastuslautakunnalle 21.9.2021, tilivuoden 2021 väliraportin 8.2.2022 ja loppuraportin 30.5.2022. Tilintarkastuksen työn lähtökohtana on kunnan toimintaorganisaatio ja -ympäristö ja niihin liittyvät olennaiset riskit. Riskienkartoituksen avulla määritellään tarkastuksen painopistealueet tarkastustyön perustaksi. Tarkastussuunnitelman ja vuotuisten työohjelmien käsittelyn yhteydessä tarkastuslautakunta arvioi myös tarkastukseen käytössä olevien resurssien riittävyyttä.

Rautalammin kunnan tilintarkastuspalvelujen voimassa olevan hankintasopimuksen mukaan tilintarkastaja raportoi tarkastuslautakunnalle kahdesti vuodessa tilintarkastuksen etenemisestä ja tarkastuksen olennaisista havainnoista. Tarkastuslautakunta on saanut raportit sopimuksen mukaisesti.

TARKASTUSLAUTAKUNNAN HUOMIOT TILINTARKASTUKSESTA

Tilintarkastaja on kohdistanut tarkastustoimenpiteitä muun muassa investointeihin ja ostoihin. Lisäksi valtionosuuksien perusteista annettuihin tietoihin ja muihin keskeisiin talousprosesseihin.

Hallinnon osalta tilintarkastaja on käynyt läpi muun muassa valtuuston ja hallituksen pöytäkirjoja. Osana sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tarkastusta tilintarkastaja on kartoittanut tarkastuksen painopisteisiin liittyviä prosesseja ja käynyt läpi kunnan voimassa olevia sääntöjä.

Tilintarkastaja on muussa raportoinnissaan kiinnittänyt huomiota erityisesti seuraaviin asioihin:

- Sisäisten ohjeiden ajantasaisuuteen ja kattavuuteen
- Sähköisten järjestelmien hyödyntämistä manuaalisten työvaiheiden vähentämiseksi
- Taloushallinnon keskeisten prosessien kontrolliympäristön kehittäminen
- Investointien kilpailutuksessa julkisten hankintojen periaatteiden noudattaminen

Tarkastuslautakunta yhtyy tilintarkastajan raportointiin yllä esitetyin osin ja suosittelee kiinnittämään huomiota raportoituihin havaintoihin. Tarkastuslautakunta pitää erityisen huolestuttavana kunnan talousarvion 2022 ja taloussuunnitelmavuosien alijäämäkehitystä.

2 Tavoitteiden toteutumisen arviointi

2.1 Kuntastrategia 2022-2025

Rautalammin kunnanvaltuusto on hyväksynyt päivitetyn kuntastrategian vuosille 2022-2025 kokouksessaan 5.4.2022. Kuntastrategian laadinta aloitettiin edellisen kunnanvaltuuston toimesta ja sitä jatkettiin uuden valtuuston kanssa syksyn 2021 aikana. Strategian mukaiset kunnan painopisteet ovat tasapainoinen kuntatalous, joustava työ ja asuminen, elinvoima sekä viestintä ja vuorovaikutteisuus. Kunnan visiona on, että Rautalampi on uudistuva, voimistuva ja hyvinvoiva kuntayhteisö, jonne palataan yhä uudelleen ja juurrutaan. Kunnan arvot ovat yhteisöllisyys, turvallisuus, avoimuus, hyvinvointi ja rohkeus.

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO KUNTASTRATEGIAN TOTEUTTAMISESTA

Kuntastrategia 2022-2025 on tarkastuslautakunnan mielestä kohtalaisen hyvin valmisteltu ja strategiassa esitetyt tavoitteet ovat oikeansuuntaisia. Tarkastuslautakunta näkee hyvänä, että strategiassa on huomioitu toimintaympäristön muutokset.

Tarkastuslautakunta toteaa, että vuoden 2022 talousarvion laadinnassa on otettu huomioon kuntastrategia. Tavoiteasetannassa tulee jatkossakin kiinnittää huomiota siihen, että tavoitteet ovat sellaisia, jotka tähtäävät kunnan strategisten päämäärien saavuttamiseen.

Tarkastuslautakunta suosittelee, että

- tavoiteasetannassa kiinnitetään *edelleen* huomiota siihen, että ne tähtäävät kunnan toimintojen kehittämiseen.

2.2 Toiminnan ja talouden tavoitteet

Kunnan toiminnalle ja taloudelle asetettavista keskeisistä tavoitteista päättää kuntalain mukaan kunnanvaltuusto. Talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa ja edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan. Talousarviossa hyväksytään kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden vuositavoitteet.

Vuoden 2021 talousarviossa on esitetty sitovat toiminnan tavoitteet osastoittain. Kunnan toimintakertomuksessa vuodelta 2021 on esitetty kunkin tavoitteen toteutuminen. Alla on käyty läpi tarkastuslautakunnan näkökulmasta keskeisimmät talousarvion sitovat toiminnan tavoitteet ja niiden toteuma sekä talousarvion toimintakatteen toteuma. Arvio-sarakkeessa on esitetty tarkastuslautakunnan arvio toiminnan tavoitteen toteumasta. Vertailu muihin kuntiin on tehty Kuntaliiton kuntien vuoden 2020 tilinpäätöstietojen perusteella koostaman kustannusrakennetilastojen perusteella.

Tarkastuslautakunta kiinnitti huomiota siihen, että sitovien tavoitteiden toteumaa tulee käydä kattavasti läpi tilinpäätöksessä ja toimintakertomuksessa.

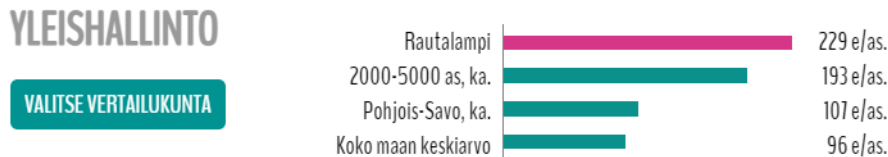
2.2.1 Yleishallinto

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
18 Kunnanvaltuusto ja -hallitus		
Kunnan talouden tasapaino	Tasapainottamistyöryhmä on kokoontunut säännöllisesti ja säästöjä on pystytty tekemään tilivuoden aikana. Tilinpäätös on ylijäämäinen.	●
Kuntastrategian päivitys	Päivitetty kuntastrategia on hyväksytty valtuustossa 5.4.2022.	●
170 Yleishallinto		
Hallintosäännön päivitys	Kunnanvaltuusto hyväksynyt uuden hallintosäännön kokouksessaan 17.8.2021§ 52.	●

Kunnallisvaalien organisointi, jouheva läpivienti	Kunnallisvaalien ennakoäänestys 26.5-8.6.2021 ja vaalipäivä 13.6.2021 pystyttiin hoitamaan sujuvasti ja koronaturvallisesti erityisjärjestelyiden avulla	●
Uusien luottamushenkilöiden koulutus	Luottamushenkilöiden koulutus suunniteltiin yhteistyössä Savogrow kuntien kanssa	●
180 Taloushallinto		
VM:n edellyttämän automaattisen raportoinnin virheetön suorittaminen	Raportointi on tehty VM:n edellyttämällä tavalla.	●
Talousohjelmien tuottaminen oikein ja ajallaan päätöksenteon tueksi, ajantasainen raportointi	Raportointi oli ajantasaista.	●
Kirjanpito- ja muut palvelut, toteutus 2022 alkaen, vaihtoehtojen selvitys	Vaihtoehtoja on kartoitettu, muuta muutoksia ei tapahdu vuoden 2022 aikana.	●

Ulkoisen toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2021	TP 2021	Ero	Kommentit
Luottamushenkilöhallinto	355	366	11	Luottamushenkilöhallinnon toimintakate pysynyt olennaisin osin talousarvion mukaisena.
Yleishallinto	23	17	-6	Yleishallinnon toimintakate pysynyt olennaisin osin talousarvion mukaisena.

Yleishallinnon alaisten toimintojen ulkoiset toimintakatteet ovat toteutuneet talousarvion mukaisesti.

Kuva 1 Yleishallinnon nettokustannusten vertailu 2020 (Lähde: Kuntaliitto 4.4.2022)

Vuoden 2020 tilinpäätöstietojen perusteella Rautalammin yleishallinnon nettokäyttökustannukset ovat selkeästi Pohjois-Savon kuntia ja muita saman kokoluokan kuntia suuremmat (kuva 1). Tarkastuslautakunta korostaa edelleen, että kunnan tulee analysoida, mistä korkeat yleishallinnon kulut johtuvat ja ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin niiden alentamiseksi.

2.2.2 Elinkeinotoiminta

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
26 Elinkeinotoiminta		
Yritysten kehittämisen edistäminen ja kehittämishankkeiden ja -toimenpiteiden esittäminen	Toteutunut tavoitteen mukaisesti koronapandemiasta huolimatta.	●
Sukupolven- ja muiden omistajavaihdosten edistäminen	Toteutunut tavoitteen mukaisesti, vaikkakin yrityskauppa-suunnitelmien eteneminen kauppaan asti on hidasta.	●
Ammatillisten koulutusmahdollisuuksien kehittäminen seudullisesti ja paikallisesti	Toteutunut tavoitteen mukaisesti.	●
SawoGrown koordinoiman aluekehitystyön organisointi ja jalkauttaminen kunnassa	Aluekehitystyön ympärillä on organisoitu eri toimialojen säännölliset yhteiskokoukset	●
SawoGrown osakaskuntien välisen yhteistyön tiivistäminen aluekehitystyössä	Toteutunut tavoitteen mukaisesti.	●
Elinkeinopoliittisten hankkeiden avustaminen	Ei kuntaorganisaation omaa hanketoimintaa toimintavuoden aikana	●

Matkailutoimialan kokonaisvaltainen edistäminen	Perustettiin visitrautalampi.fi -sivusto, joka kokoaa yhteen Rautalammin matkailupalvelutarjonnan sekä toteutettiin paikallisopaskokeilu kesän 2021 aikana Etelä-Konneveden kansallispuistossa	
Kunnan viestinnän kehittäminen	Rautalampi.fi -sivuston kehittämistä toteutettiin loppuvuoden ajan 50% henkilöresurssilla.	
Tontti- ja asukasmarkkinointitoimenpiteiden jatkaminen	Ensimmäiset tonttikaupat Kilpilammenrannan alueella toteutettiin ja hankkeet etenivät myös rakentamisvaiheeseen. Järjestettiin kaksi Muuttomarkkinat-tapahtumaa.	
270 Maaseututoimi		
Kehitetään aktiivisesti maatilataustaisia yritystoimintaa ja toimintaympäristöä	Jatkettu tavoitetta tukevia kehittämishankkeita	
Henkilöstön ammattitaidon hyödyntäminen ja kehittäminen	Toteutunut tavoitteiden mukaisesti	
Palveluiden hallittu kustannuskehitys	Sydän-Savon maaseutupalvelun toimintamenot -1% vuoden 2020 tasosta.	

Tarkastuslautakunnan näkemyksenä on, että elinkeinotoiminnan ja maaseututoimen osalta toiminnan tavoitteet ovat kokonaisuutena toteutuneet hyvin. Kuntastrategian painopisteenä on elinvoima ja hyvinvointi, mikä rakentuu työstä ja positiivisista tulevaisuuden näkymistä. Mittareina toimivat työpaikkojen ja yritysten määrä. Tämän saavuttamiseksi kunnan tulee vaalia myönteistä yritysilmapiiriä ja tarjota yrityksille tukipalveluita ja työvoimaa sekä pitää huoli asukastyytyvyydestä.

Ulkoisen toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2021	TP 2021	Ero	Kommentit
Elinkeinotoiminta	-258	-192	-65	Kustannukset toteutuneet arvioitua pienempänä
Maaseututoimi	-49	-43	-5	Poikkeama ei ole merkittävä

Elinkeinotoiminnan ja maaseututoimen alaisten toimintojen ulkoiset toimintakatteet ovat toteutuneet olennaisin osin talousarvion mukaisesti.

2.2.3 Perusturva

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
307 Perusturvan hallinto		
Kanta-arkistoon siirtymiseen valmistautuminen	Effica-asiakastietojärjestelmä on uusittu. Palvelutehtäväuudistus on tehty.	
Yhteisten palveluiden valmistelu lähialueen kuntien kanssa	Perheneuvontapalvelut on valittu johtamisen pilotointiin ja savogrown alueiden yhteiseen perheneuvolamalliin siirrytään vuoden 2022 alusta.	
Sote-maakuntaudistukseen valmistautuminen	Hyvinvointialueen perustamiseen annettavaa tietoa on kerätty. Osallistuttu suunnitteluun.	
312 Iäkkäiden palvelut		
Saattohoidon kehittäminen jatkuu ikääntyneiden palveluissa	Saattohoidon asiantuntijuus- koulutuksen on suorittanut viisi työntekijää.	
Digitaaliset palvelut ja yön aikana hoiva vakiintuvat osaksi kotihoidon palveluja	Kotihoidon tarvitsemaa yön aikaista hoivaa tarjottu taajaman alueella	
Perhehoitoon rekrytoidaan yksi uusi toimija	Ei toteutunut	

Kunnan omassa tehostetussa palveluasumisessa täyttöaste lähes 100%	Pitkäaikaispaikkojen täyttöaste ollut 100%.	
314 Vammaispalvelut		
Kokkatoiminnan asiakkaat tutustuvat kunnan tarjoamiin liikunta- ja kulttuuripalveluihin ryhmätoimintana, vähintään 4 ryhmätapahtumaa.	Kokkatoiminnan asiakkaat tutustuneet kirjastolla 2 eri taidenäyttelyyn. Kokan tuottama oma taidenäyttely esillä Ravintola Hetkessä.	
Yhteistyötä Vaalijalan kuntayhtymän kanssa edistetään ja laaditaan kuntoutussuunnitelmat yhteistyönä	Kuntoutussuunnitelma on laadittu yhteisesti 11 asiakkaalle.	
316 Lastensuojelu		
Tehostetaan avoimuuden toimia ongelmien vaikeutumisen estämiseksi	Kotiin annettava perhekuntoutus käynnistynyt ostopalveluna	
Lisätään yhteistyötä koulun kanssa sijoitusten välttämiseksi	Sosiaalityöntekijä on tehnyt aktiivisesti yhteistyötä koulun henkilökunnan kanssa	
318 Lapsiperheiden palvelut		
Toimitaan aktiivisena osana perhekeskusta. Monilaisaisia kokouksia vähintään 5.	Kokouksia ollut 9, joista 6 on ollut Lapse kokouksia ja 3 LaNuPe kokouksia. Tavoite saavutettu.	
Nepsy-menetelmien aktiivinen käyttö	Tavoite saavutettu.	
Ryhmätoiminnot perhetyössä 1 eroryhmä ja 1 vanhempana vahvemmaksi ryhmä	Ryhmätoimintoja on toteutettu koronasta huolimatta touko-kesäkuussa siten, että lasten erovertaisryhmä kokoontui 6 kertaa.	
321 Työkäisten palvelut		
Kohdennetaan palvelut nuorten tarpeen mukaan yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa	Nuorten työpajan asiakkaat osallistuneet pajan ohjaajan ja etsivänuorisotyöntekijän kanssa nuottavalmukseen.	
Laaditaan tarvittaessa asiakassuunnitelma toimeentulokiasiaakkaille	Toteutunut tavoitteen mukaisesti	
Vastataan kiintiöpakolaisten palvelun tarpeeseen	Pakolaisia on ollut kunnassa vähän poismuuton johdosta	
322 Päihdehuolto		
Lisätään yhteistyötä mielenterveystyön ammattilaisten kanssa	Asiakkaiden kanssa tehty yhteistyötä ja suunnitelmat toimitettu mielenterveysneuvolaan. Toteutunut pääosin tavoitteen mukaisesti.	
324 Toimeentulotuki		
Kotikäyntejä erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden luo lisätään	Kotikäyntejä on tehty noin 8 asiakkaalle.	
323 Omaishoidon tuki		
Omaishoidon tuen palvelutarpeen arviointi ja päätöksen laatiminen hakemukseen perustuen	Hakemukset käsitelty tavoitteen mukaan. Omaishoidontukea ei ole maksettu toisen neljänneksen aikana uusille hakijoille, koska määräraha vuoden 2021 on täysimääräisenä käytössä.	
335 Ravintokeskus		
Palautejärjestelmä kouluruokailuun ja palautekysely iäkkäille	Kouluruokailun palautekysely toteutettiin. Iäkkäiden kysely on valmisteltu, toteutus v. 2022 aikana.	
Ikääntyneiden ravitsemuksen seuranta ja kehittäminen esim. vanhuspalvelun henkilöstöä kouluttamalla.	Ei toteutunut tavoitteen mukaisesti.	

2.2.4 Sivistystoimi

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
410 Perusopetus		
Oppilaiden ja henkilöstön hyvinvoinnista huolehtiminen	Kouluterveyskyselyn mukaan esimerkiksi kiusaaminen ja päihteiden käyttö on vähentynyt erityisesti yläkouluikäisten keskuudessa. Toimenpiteitä oppilaiden hyvinvoinnin lisäämiseksi on toteutettu ja laadittu. Tavoitteet pääosin saavutettu.	
Tiimimallin käyttöönotto	Tiimimalli on käytössä Matti Lohen koulussa ja sitä kehitetään ja analysoidaan arjessa erityisesti johtotiimityöskentelyn myötä.	
Tietostrategian suunnittelu ja käyttöönotto portaittain	Tavoite ei ole toteutunut.	
420 Lukio		
Opiskelijamäärä ylittää 100 syksyllä 2021	Lukion opiskelijamäärä laskentapäivänä 20.9.2021 oli yhteensä 111. Tavoite on saavutettu.	
Tiivis yhteistyö naapurilukioiden kanssa. Vähintään 15 yhteistä kurssia.	Keväällä 2021 jäätiin yhteiskurssien tavoitteesta, mutta syksyllä saksan, ranskan ja venäjän kielissä aloitti uudet ryhmät.	
Opiskelijoiden hyvinvointikyselyn tulosten keskiarvon kasvu 10 pisteellä (80-> 90)	Vuoden 2022 aikana luovutaan hyvinvointikyselyn laatimisesta ja kehitetään parempi tapa mitata opiskelijoiden hyvinvointia, koska kysely ei tuota luotettavaa informaatiota johtuen opiskelijoiden motivaatiosta kyselyyn vastaamisessa.	
440 Aikuiskoulutus		
Kansalaisopiston kurssitarjonnan pitäminen ennallaan	Kurssitarjonta on pysynyt lähes ennallaan. Osa kursseista on jäänyt toteuttamatta korona-pandemian vuoksi.	
Kansalaisopiston tuntitavoitteena on 2400	Tilinpäätöksessä 2021 ei tietoa saatavilla.	N/A
453 Lasten päivähoito		
Pedagoginen kehittäminen (käytänteet, johtajuus, osallisuus ja vasun seuranta)	Vasut on laadittu. Varhaiskasvatuksen tiimipalaverit on pidetty pääasiassa viikoittain.	
454 Esiopetus		
Pedagoginen kehittäminen; painopistealueina ryhmä- ja omatoimisuustaidot. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laatiminen ja tavoitteiden toteutuminen	Lapsen yksilölliset tarpeet, toiveet ja oppimisen tavoitteet keskustellaan lapsen hänen huoltajansa kanssa sekä kirjataan oppimissuunnitelmaan.	
Henkilöstön ammatillisen osaamisen kehittäminen	Kehityskeskustelut aloitetaan marraskuussa. Palaute henkilökunnan kesken vaihtunut heikosti. Henkilöstöön tullut muutoksia. Osittain toteutunut.	
460 Nuorisotoimi		
Yhteistyön ylläpitäminen	Tavoitteet ovat toteutuneet suunnitellusti.	
Nuorisotyön ja kouluyhteistyön vahvistaminen	Nuorisotoimelle ja koululle palkattu yhteinen työntekijä.	
470 Liikuntatoimi		
Hyvin hoidetut ja turvalliset sekä monipuoliset liikuntapaikat pyritään säilyttämään	Tavoitteet ovat toteutuneet suunnitellusti.	

480 Kirjasto		
Ylä-Savon Rutakko kirjastoverkkoon liittyminen vuoden 2021 aikana	Rautalammin kirjasto liittyi Ylä-Savon Rutakko kirjastoverkkoon huhtikuussa 2021. Tavoite toteutunut suunnitellusti.	
490 Kulttuuritoimi		
Varmistaa koordinoimalla ja tuottamalla eri kulttuurimuotojen kokeminen kaikille väestöryhmille	Covid19-pandemian tuomista epävarmuuksista ja kokoontumisrajoituksista huolimatta näyttelytoiminta, iltatorit, joulukauden avajaiset, itsenäisyyspäivä sekä vuoden merkittävimpänä kokonaisuutena Pestuumarkkinoiden 200-vuotisjuhlavuosi oheistapahtumineen saatiin toteutettua tavoitteidensa mukaisesti.	

Tarkastuslautakunnan arvion mukaan sivistystoimen toiminnan tavoitteet ovat toteutuneet kohtalaisen hyvin. Tavoiteasetannassa tulee kiinnittää huomiota edelleen siihen, että ne linkittyvät selkeästi kuntastrategiaan.

Kouluverkkokysymys on yksi keskeisimmistä kysymyksistä kunnan lähitulevaisuudessa ja erittäin merkittävä kuntatalouden kannalta. Tarkastuslautakunta korostaa, että kouluverkon osalta tulee analysoida tarkasti eri vaihtoehdot, niiden vaikutus kuntatalouteen sekä huomioida palvelutarve ja toimintaympäristön muutokset.

Ulkoisen toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2021	TP 2021	Ero	Kommentit
Koulutus	-4 713	-4 776	63	Poikkeama ei ole merkittävä
Kulttuuri ja vapaa-aika	-51	-48	3	Poikkeama ei ole merkittävä

Sivistystoimen alaisten toimintojen ulkoiset toimintakatteet ovat toteutuneet pääosin talousarvion mukaisesti.

2.2.5 Tekninen toimi ja vesihuolto

Toiminnan tavoite	Toteuma	Arvio
530 Palo- ja pelastustoimi		
Korkeatasoiset pelastustoimen palvelut ja onnettomuuksien väheneminen	Tavoitteet ovat toteutuneet suunnitellusti.	
540 Kiinteistöt		
Kiinteistöhoidon mitoituksen mukainen kiinteistöhoito ja kunnossapito sekä sähköisen kiinteistöhuolto-ohjelman käyttöönotto	Kiinteistöhoitossa on toteutettu mitoituksen mukaista kiinteistöhoitoa.	
Kiinteistöjen vuokrien tarkastustyön aloittaminen	Tarkastustyö on aloitettu.	
560 Liikenneväylät		
Teissä ja päällysteissä ei ole liikenneturvallisuutta vaarantavia puutteita.	Liikenneturvallisuutta vaarantavat puutteet on korjattu	
590 Rakennusvalvonta		
Lupien käsittelyaika enintään 14 päivää. Rakennusvalvontataksan tarkastaminen.	Lupien käsittelyaika on toteutunut.	
520 Vesihuolto		
Häiriötön ja kustannustehokas vesi- ja viemärlaitoksen toiminta	Tavoitteet ovat toteutuneet suunnitellusti.	

Tarkastuslautakunnan arvion mukaan teknisen toimen ja vesihuoltolaitoksen toiminnalliset tavoitteet ovat toteutuneet hyvin. Kiinteistöjen huoltoon ja kuntoon on kiinnitetty huomiota, ja tarkastuslautakunta näkee hyvänä uudistuksena sähköiset huoltokirjat, joiden avulla kiinteistöjen kuntoon vaikuttavia seikkoja voidaan seurata ajantasaisemmin ja dokumentoidusti.

Kunnan tulee kiinnittää huomiota siihen, että sillä on riittävät resurssit teknisen toimen hoitamiseen. Kunnalla on teknisessä toimessa yhteistyötä lähikuntien, erityisesti Konneveden kunnan kanssa. Tarkastuslautakunta pitää edelleen tärkeänä, että teknisellä toimella on riittävät resurssit.

Ulkoinen toimintakate, t€				
Toiminto	TA 2021	TP 2021	Ero	Kommentit
Tekninen lautakunta	-1 097	-1 005	92	Poikkeama ei ole merkittävä
Ympäristölautakunta	114	81	33	Poikkeama ei ole merkittävä
Vesihuoltolaitos	-101	-132	-33	Poikkeama ei ole merkittävä

Teknisen toimen ja vesihuoltolaitoksen talousarvio on toteutunut olennaisin osin suunnitellusti.

2.2.6 Yhteenveto toiminnan ja talouden tavoitteiden toteuman arvioinnista

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO TOIMINNAN JA TALOUDEN TAVOITTEIDEN TOTEUTUMISESTA
<p>Talousarviossa asetetut toiminnan tavoitteet ovat selkeitä ja johdonmukaisia. Toimintakertomuksella kerrotut tavoitteiden toteumat ovat selkeitä. Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että tavoitteiden toteumat esitellään kattavasti ja monipuolisesti.</p> <p>Toiminnan tavoitteet toteutuivat toimintakertomuksen perusteella kohtalaisen hyvin vuonna 2021. Suurimmat poikkeamat syntyivät perusterveydenhuollossa ja erikoissairaanhoidossa, jossa talous toteutui arvioitua paremmin. Tarkastuslautakunta kiittää kuntaa hyvästä talouskurista vuoden 2021 aikana.</p> <p>Kunnan talouden tasapainottamiseksi kunnan tulee nopealla aikataululla tehdä suuria päätöksiä palveluverkkoon liittyen. Tarkastuslautakunta korostaa, että kunnan tulee arvioida edelleen kriittisesti investointitarpeet: väestömäärän pienentyessä ja palvelutarpeen mahdollisesti muuttuessa on keskeistä, millaisiin kiinteistöihin kunnan on kannattavaa investoida ja mitkä kiinteistöt ovat tarpeellisia kunnan ydintoiminnan kannalta.</p>
<p>Tarkastuslautakunta esittää, että</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kunta seuraa edelleen huolellisesti, kuinka säästötoimenpiteet vaikuttavat kunnan talouteen ja reagoi tarvittaessa negatiiviseen kehitykseen - Kunnan talousarvion ja taloussuunnitelmavuosien mukaiseen alijäämäkehitykseen tulee kiinnittää erityistä huomiota tulevina vuosina

2.3 Kunnan talous

2.3.1 Kokonaistalouden tarkastelu

Kunnan ulkoisen tuloslaskelman keskeiset luvut on esitetty alla olevassa taulukossa.

Ulk. tuloslaskelma, t€	TP 2021	TA 2021	TP 2020	Poikkeama TA
Toimintatuotot	2.951	3.099	3.099	-148
Toimintakulut	-26.209	-28.225	-26.015	2.015
Toimintakate	-23.258	-25.125	-22.975	1.867
Verotulot	11.476	10.802	10.666	674
Valtionosuudet	12.534	12.580	13.043	-45
Rahoitustuotot ja -kulut	278	169	229	-109
Vuosikate	1.031	-1.563	963	2.594
Poistot ja arvonalentumiset	-1,009	-853	-1.139	-155
Satunnaiset erät	-0,1	100	-129	-100
Tilikauden yli-/alijäämä	21,5	-2.316	-305	2.338

Kunnan alkuperäisessä talousarviossa vuodelle 2021 arvioitiin, että kunnan tilikauden alijäämäksi muodostuu 1,3 milj. euroa. Talousarviomuutosten jälkeen vuoden 2021 alijäämäksi arvioitiin 1,06 milj. euroa. Tilikauden 2021 ylijäämä oli lopulta 22 tuhatta euroa, joka on 2,3 milj. euroa muutettua talousarviota enemmän ylijäämää.

Eroa muutettuun talousarvioon syntyi erityisesti toimintamenoissa, jotka toteutuivat 2,0 milj. euroa talousarviota pienempinä. Terveystalouden osalta saatiin 1,5 milj. euroa palautusta, jolla oli merkittävä vaikutus ylijäämän muodostumiseen. Koronaepidemia on edelleen supistanut toimintaa, mikä on voinut aiheuttaa kustannussäästöjä toiminnan supistumisen vuoksi. Lisäksi verotulot toteutuivat 0,7 milj. euroa talousarviota suurempina. Tarkastuslautakunta korostaa, että kuntataloudessa tarvitaan edelleen säästötoimenpiteitä talouden tasapainon saavuttamiseksi. Tilikauden 2021 vuosikate oli 1,0 milj. euroa, joka on hieman yli suunnitelman mukaisten poistojen. Kestävässä kuntataloudessa vuosikate kattaa poistot.

Vuoteen 2020 verrattuna muutoksia tapahtui erityisesti seuraavissa erissä: Toimintatuotot laskivat 0,1 milj. euroa ja palkat ja palkkiot kasvoi 0,2 milj. euroa. Verotulojen kasvun myötä vuosikate parani 0,1 milj. euroa. Poistot laskivat 0,1 milj. euroa uusien investointien myötä. Tilikauden 2021 ylijäämä oli 0,3 milj. euroa edellisvuotta enemmän, mikä johtuu osittain toteutuneista säästötoimenpiteistä ja toiminnan supistumisen seurauksena koronapandemian vuoksi.

Tilikauden 2021 investointien nettomenot olivat 1,0 milj. euroa, joka on 0,1 milj. euroa talousarviota vähemmän. Suurimmat investoinnit olivat:

- Toholahden teoll. alueen kaavatie 0,3 milj. euroa (TA 0,3 milj. euroa)
- Pentinpellon päiväkotikoulu 0,1 milj. euroa (TA 0 euroa)
- Matti Lohen koulun liikuntasali 0,068 milj. euroa (TA 0,05 milj. euroa)

Investointien toteumaero koostuu useammasta investoinnista. Tarkastuslautakunta huomauttaa, että hankinnoissa tulee kiinnittää erityistä huomiota julkisten hankintojen periaatteiden noudattamiseen.

2.3.2 Talouden keskeiset tunnusluvut

Alla olevassa taulukossa on esitetty Rautalammin kunnan keskeiset tunnusluvut viimeiseltä neljältä vuodelta

Rautalammin kunta	2021	2020	2019	2018
Tulorahoitus				
Toimintatuotot/ -kulut	11 %	12 %	13 %	13 %
Vuosikate % poistoista	102 %	85 %	-17 %	69 %
Vuosikate/ asukas	339 €	315 €	-53 €	212 €
Rahoitus				
Investointien tulorahoitus	160%	114 %	-8 %	29 %
Lainanhoitokate	0,62	0,65	-0,02	0,49
Tase				
Omavaraisuusaste	38 %	43 %	44 %	48 %
Suhteellinen velkaantuneisuus	71 %	58 %	60 %	56 %
Kertynyt ylijäämä/ asukas	1.258 €	1.210 €	1.315 €	1.649 €
Lainat/ asukas	5.417 €	4.111 €	3.956 €	3.663 €

Tarkastuslautakunta pitää huolestuttavana, että kunnan keskeiset tunnusluvut ovat heikentyneet viimeisten vuosien aikana. Kunnan taloudellinen tilanne on tunnuslukujen perusteella huolestuttava, ja kunnan on ryhdyttävä toimenpiteisiin talouden kuntoon saattamiseksi.

Tilikaudella 2021 vuosikate riitti kattamaan poistot ja parani edellisvuodesta. Huomioitava kuitenkin, että vuodet 2019, 2020 ja 2021 eivät ole täysin vertailukelpoiset keskenään johtuen korona-pandemiasta. Perusoletus on, että tulorahoitus on riittävä, jos vuosikate on vähintään poistojen suuruinen. Poistot kuvaavat keskimääräistä vuosittaista korvausinvestointitarvetta. Siten jos vuosikate kattaa poistot, kunnan ei tarvitse velkaantua, realisoida omaisuuttaan tai vähentää toimintapääomaansa pitääkseen palvelujen tuotantovälineet toimintakunnossa. Pitkällä aikavälillä vuosikatteen tulee siis kattaa poistot kunnan talouden tasapainon turvaamiseksi. Tätä oletusta voidaan kuitenkin pitää pätevänä vain, jos poistot ja arvonalentumiset vastaavat kunnan keskimääräistä vuotuista investointitasoa pitkällä aikavälillä.

Investointien tulorahoitus -tunnusluku oli vuonna 2021 noin 160 prosenttia. Investointien tulorahoitus kertoo, kuinka paljon investointien omahankintamenosta on rahoitettu tulorahoituksella. Vuonna 2021 pääomarahoituksella on siten rahoitettu 60 prosenttia.

Lainanhoitokate kertoo kunnan tulorahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun. Tulorahoitus riittää lainojen hoitoon, kun tunnusluku on yli yksi. Rautalammin lainanhoitokate on heikko (tunnusluku alle 1) jo neljänä vuotena peräkkäin. Tilanne on huolestuttava. Kun tunnusluku on alle yksi, joutuu kunta ottamaan lisälainaa, realisoimaan omaisuutta tai vähentämään kassavaroja vieraan pääoman velvoitteiden hoitamiseksi. Kunnan kassavarojen riittävyys oli tilinpäätöksessä 2021 noin 13 päivää, joten kassavarojen pienentäminen ei tule kyseeseen.

Omavaraisuusaste mittaa kunnan vakavaraisuutta, alijäämän sietokykyä ja selviytyä sitoumuksista. Kunnan omavaraisuusaste on 38 prosenttia ja heikentynyt edelleen. Alle 50 %:n omavaraisuusaste merkitsee kuntatalouden merkittävää velkarasitetta.

Suhteellinen velkaantuneisuus -tunnusluku kertoo, kuinka paljon kunnan käyttötuloista tarvittaisiin vieraan pääoman takaisin maksuun. Kunnan suhteellinen velkaantuneisuus on kasvanut lainannoston myötä viime vuosina vuoden 2018 tilanteeseen verrattuna.

2.3.3 Talouden tasapaino

Jos kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää, tarkastuslautakunnan tulee arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman ja toimenpideohjelman riittävyyttä. Kunnan taseessa 31.12.2021 ei ole alijäämää, joten kuntalain mukaista arviota ei ole tarpeen tehdä. Tarkastuslautakunta muistuttaa kuitenkin, että edellä tehdyn tunnuslukuanalyysin perusteella, kunnan talouden tasapainoon tulee kiinnittää erityistä huomiota ja

toimenpiteisiin on ryhdyttävä. Tarkastuslautakunnan arvion mukaan kunnan tulee pitää erittäin tiukkaa talouskuria seuraavina vuosina ja toteutettava merkittäviä talouden tasapainotuksen keinoja.

2.3.4 Yhteenveto kunnan taloudesta

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO KUNNAN TALOUDESTA

Tarkastuslautakunta toteaa, että tilikauden 2021 ylijäämä oli noin 22 tuhatta euroa, joka on 2,3 miljoonaa euroa muutettua talousarviota pienempi. Poikkeama syntyy pääosin toimintakatteesta ja verotuloista. Talousarviota parempaan toteutumaan on vaikuttanut erityisesti korona-pandemia, joka on toisaalta näkynyt tulojen pienentymisenä ja pandemian hoitoon ja ehkäisyyn tarkoitettujen kulujen nousuna, ja toisaalta pienentyneinä toimintamenoina toiminnan supistumisen myötä ja tulojen kasvuna valtion tukipalvelun ansiosta. Korona-pandemian vaikutusten vuoksi on vaikea arvioida, millaiseksi tilikauden yli-/alijäämä olisi muodostunut ilman pandemiaa.

Kunnan taloudelliset tunnusluvut ovat huolestuttavalla tasolla. Jos tilikauden 2021 tulos olisi toteutunut talousarvion mukaisesti, olisi taseen kertyneet ylijäämät pienentyneet merkittävästi.

Jo aiemmin kunnassa on käynnistetty talouden tasapainottamistyö ja kunnanhallitus on nimennyt tasapainottamisryhmän miettimään sopeuttamistoimenpiteitä ja säästökohteita. Tasapainottamistyön tulokset ovat alkeneet asteittain näkymään kunnan taloudessa. Tarkastuslautakunta korostaa, että ylijäämäisestä tilinpäätöksestä huolimatta säästötarpeet on edelleen olemassa tasapainoisen kuntatalouden saavuttamiseksi.

Kunnan taloussuunnittelussa on haasteena tiukan tasapainottamistyön ohessa sovittava yhteen kunnan pienenevä asukasmäärä, ikääntyvä väestö sekä toisaalta kunnan elinvoimaisuuden kehittäminen ja palvelutarjonnan säilyttäminen.

Tarkastuslautakunta esittää, että

- Kunnan on toteutettava merkittäviä talouden sopeuttamistoimenpiteitä tulevina vuosina.
- Kunnan tulee kriittisesti arvioida investointeja suhteessa muuttuvaan palvelutarpeeseen ja talouden tasapainottamistyöhön.

3 Rautalammin kuntakonsernin toiminta

3.1 Konsernin toiminta vuonna 2021

Kuntalain 38 §:n mukaan kunnanvaltuusto päättää kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden keskeisistä tavoitteista sekä konserniohjauksen periaatteista. Rautalammin kunnalla ei ole viimeaikaisia valtuuston päätöksiä kunnan omistajapolitiittisista yleisistä linjauksista. Valtuusto on ottanut tarvittaessa kantaa konserniohjaukseen liittyviin kysymyksiin. Uudistuneen kuntalain mukainen konserniohje on hyväksytty valtuustossa 28.8.2018.

Rautalammin kunnan tytäryhtiöt ovat Rautalammin kunnan Asunnonhankinta Oy, Kiinteistö Oy Oikarilan Teollisuushallit, Asunto Oy Tiinari, Rautalammin kehitys Oy ja Pappilanpellon Lämpö Oy. Näiden omistusosuuksissa ei ole tapahtunut muutosta vuonna 2020. Kunta oli jäsenenä seuraavissa kuntayhtymissä: Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri, Vaalijalan kuntayhtymä, Savon koulutus kuntayhtymä, Itä-Suomen päihdehuolto, Pohjois-Savon liitto ja Sisä-Savon terveydenhuollon kuntayhtymä. Osakkuusyhtiönä kunnalla on Kiinteistö Oy Rautalammin Virastotalo, Asunto Oy Lupsakas, Rautalammin Rakennus Oy ja Asunto Oy Rautalammin Lassilanpolku.

Rautalammin kunnan Asunnonhankinta Oy:n perustoiminnassa ei ole tapahtunut merkittävää muutosta tilikaudella 2021. Tilikaudella 2021 ei ole tehty merkittäviä korjaustoimenpiteitä kiinteistöissä. Yhtiön hallitus ja kunnanvaltuusto ovat hyväksyneet yhtiön talouden tasapainottamisohjelman.

Kunta omistaa Kiinteistö Oy Oikarilan Teollisuushallit -yhtiön osakkeista 100%. Yhtiö omistaa kaksi teollisuushallia. Kiinteistö Oy Oikarilan toiminta on muuttunut merkittävästi loppuvuodesta 2019, kun yhtiön vuokrasopimukset on muutettu lunastusehtoiksi. Vuokrasopimusten nojalla kiinteistöjen omistus siirtyi viimeistään 12 vuoden vuokra-ajan päätyttyä vuokralaisille. Sopimusten nojalla myös kiinteistöjen hoitovastuu on siirtynyt vuokralaisille, mikä on pienentänyt yhtiön hoitokuluja huomattavasti. Yhtiön rahoitus tilanne ja maksuvalmius ovat kuitenkin edelleen heikkoja. Yhtiön tulee sopia uusi lainojen maksusuunnitelma, jotta se selviää velvoitteistaan. Yhtiön tavoitteeksi asetettiin sopimusten ja toiminnan riskien kartoittaminen ja varautuminen. Tilinpäätöksen tietojen mukaan toiminta on aloitettu, mutta jatkuu vuoden 2022 aikana. Rahoitusneuvotteluja jatketaan vuoden 2022 aikana.

Rautalammin Kehitys Oy:llä ei ole merkittävää toimintaa tilikaudella 2021. Kunnan tulee ratkaista, mikä sen rooli ja omistajuus yhtiössä on jatkossa. Yhtiön tavoitteeksi asetettiin, että myönnetty takaukset tulee käydä läpi ja raportti toimittaa kunnanhallitukselle maaliskuun 2021 loppuun mennessä. Raportti toimitettiin kunnanhallitukselle määräaikaan mennessä. *Asunto Oy Tiinarin* toiminta on jatkunut ennallaan. Toimintaan ei nähdä liittyvän merkittäviä riskejä. *Pappilanpellon Lämpö Oy:n* toiminta on käytännössä lakannut ja yhtiön tullaan lakkauttamaan.

Konsernijohto on jatkanut aktiivista työtä tytäryhtiöiden toiminnan kuntoon saattamiseksi. Tytäryhtiöiden rahoitukseen ja Asunnonhankinnan kiinteistöjen kuntoon voi kuitenkin liittyä merkittäviä taloudellisia riskejä, jotka voivat vaatia myös kunnan taloudellista panostusta. Tämä heikentää edelleen kunnan ja kuntakonsernin taloudellista tilannetta. Lautakunta pitää siten tärkeänä, että tytäryhtiöiden toimintaan kiinnitetään riittävää huomiota myös jatkossa, jotta kunta pystyy reagoimaan mahdollisiin ongelmatilanteisiin ajoissa.

3.2 Konsernivalvonta

Kunnan konsernivalvonnan tarkoituksena on varmistaa, että konsernin toiminta on taloudellista ja tuloksellista, asetetut tavoitteet saavutetaan, päätösten perustana oleva tieto on riittävää ja luotettavaa ja että lain säännöksiä, viranomaisohjeita ja toimielimien päätöksiä noudatetaan ja että omaisuus ja voimavarat turvataan. Konsernivalvonnasta vastaa konsernijohto.

Kunnanvaltuusto on hyväksynyt kuntalain mukaisen konserniohjeen elokuussa 2018. Konserniohjeessa on määrätty muun muassa konsernivalvonnan järjestämisestä sekä asioista, joista konserniyhteisöjen tulee hankkia kunnan kanta ennen päätöksentekoa.

Kuntia koskevan toimintakertomuksen laadintaohjeen mukaan toimintakertomuksessa tulee antaa selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä. Aikaisempien vuosien tapaan tilinpäätöksessä 2020 ei ole esitetty konsernia koskevaa erillistä selontekoa, vaan konsernia koskevia asioita on sisällytetty kuntaa koskevaan sisäisen valvonnan selontekoon.

Konsernivalvonta on tarkastuslautakunnan arvion mukaan ollut toimivaa vuoden 2021 aikana. Kunta on jatkanut välttämättömiä toimenpiteitä tytäryhtiöiden toiminnan ja talouden kuntoon saattamiseksi. Kunnanhallitus, ja tarvittaessa myös valtuusto, on käsitellyt tytäryhtiöihin liittyviä keskeisiä asioita ja ottanut konsernijohtona kantaa tärkeisiin asioihin. Kunnan tulee kiinnittää edelleen huomiota tytäryhtiöille asetettaviin tavoitteisiin sekä niiden ja omistajaohjauksen toteutumiseen. Konsernivalvonnassa tulee huomioida myös jälkiseuranta eli se, että päätetyt toimenpiteet viedään yhtiöissä loppuun asti. Myös toimenpiteiden vaikuttavuutta ja riittävyttä on hyvä arvioida. Tarkastuslautakunta suosittelee lisäksi, että yleiset omistajapoliittiset linjaukset päivitetään. Konserninäkökulma kunnan toiminnan ja talouden arvioinnissa on kasvanut, ja siksi on tärkeää, että kunta suunnittelee ja arvioi toimintaa koko konsernin näkökulmasta eikä vain peruskunnan osalta.

3.3 Yhteenveto kuntakonsernin arvioinnista

TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO KUNTAKONSERNISTA

Tarkastuslautakunta toteaa, että kunnan konsernille asettamat tavoitteet ovat pääosin kunnan yhtiöiden toimintaan liittyviä toimenpiteitä Tästä syystä tytäryhtiöiden toimimista kuntastrategian mukaisesti on vaikea arvioida. Tarkastuslautakunta esittää aikaisempien vuosien tapaan, että tytäryhtiöiden tavoitteet asetetaan jatkossa siten, että ne edistävät kuntakonsernin toimintaa ja ovat linjassa kunnan strategian kanssa.

Kuntalain mukaisen konserniohje on hyväksytty valtuustossa vuonna 2018. Kunnanhallitus on käsitellyt aktiivisesti keskeisten tytäryhtiöiden asioita ja useita tytäryhtiöiden kannalta tärkeitä päätöksiä on saatu tehtyä ja asioita vietyä siten eteenpäin. Konsernivalvonta on tarkastuslautakunnan arvion mukaan ollut toimivaa vuonna 2021.

Tytäryhteisöjen toimintaan liittyy merkittäviä riskejä, kuten yhtiöiden taloudellisen tilanteen kehittyminen ja Rautalammin Asunnonhankinta Oy:n kiinteistöjen tilanne ja vuokraustilanne. Kunnan tulee lähivuosina tehdä ratkaisuja sen suhteen, mitkä yhtiöt tukevat kuntakonsernin toimintaa ja miten yhtiöistä saadaan suurin mahdollinen hyöty kunnan elinvoimaisuuden ja palvelujen tuottamisen kannalta.

Kuntakonsernin tunnusluvut ovat kunnan tavoin heikentyneet edellisestä tilikaudesta. Konsernin tunnusluvut eivät kokonaisuudessaan täytä kuntalain mukaisia kriisikunnan kriteerejä, mutta kunnan on kiinnitettävä huomiota tunnuslukujen kehittymiseen. Kunnan tulee huomioida johtamisessa kuntakonserni kokonaisuutena, eikä yksittäisinä osina. Kunnan tulee huomioida riskienhallinnassa ja taloussuunnittelussa myös tytäryhteisöjen toiminta ja taloudellinen tilanne.

Tarkastuslautakunta esittää, että

- Talousarvion konsernia koskevissa tavoitteissa huomioidaan kuntastrategia.
- Tilinpäätöksen toimintakertomuksessa esitetään jatkossa kuntia koskevan ohjeistuksen mukaisesti konsernivalvontaa koskevat tiedot seikkaperäisemmin.

4 Yhteenveto

Tarkastuslautakunta on edellä esittänyt arvionsa kunnan ja kuntakonsernin vuoden 2021 toiminnan ja talouden tavoitteiden toteutumisesta. Arvioinnin yhteenvetona tarkastuslautakunta toteaa, että

- Vuoden 2021 talousarviossa vahvistetut toiminnan tavoitteet on saavutettu.
- Kunnan talouden tasapainottamiseksi kunnan tulee tehdä suuria päätöksiä palveluverkkoon liittyen. Esimerkiksi kouluverkkokysymys on keskeinen asia, johon tulee laatia kattavat rahoituslaskelmat ja huomioida muuttuva palvelutarve sekä oppilasennusteet.
- Kunnan ylijäämäksi muodostui 22 tuhatta euroa, joka on 2,3 milj. euroa muutettua talousarviota parempi tulos. Poikkeama syntyy pääosin toimintakatteesta ja verotuloista. Talousarviota parempaan toteutumaan on edelleen vaikuttanut korona-pandemia. Koronan vaikutusten vuoksi on vaikea arvioida, millaiseksi tilikauden yli-/alijäämä olisi muodostunut ilman pandemiaa. Huomion arvioista kuitenkin on, että toimintakate on parantunut osittain säästötoimenpiteidenkin ansiosta.
- Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan kunnan taloudelliset tunnusluvut ovat huolestuttavalla tasolla. Jos tilikauden 2021 tulos olisi toteutunut talousarvion mukaisena, olisi taseen ylijäämät merkittävästi pienentyneet.
- Konsernivalvonta on toiminut hyvin. Tytäryhtiöiden toimintaan liittyy kuitenkin taloudellisia riskejä, jotka saattavat vaatia myös kunnalta taloudellista panosta.

Kunnan hallinnon kehittämiskohteita ja seurattavia asioita on esitetty edellä olevissa kappaleissa. Yhteenvetona lautakunta on koonnut tähän keskeisimmät suositukset:

- Kuntatalous:
  - o Kunta seuraa ja analysoi huolellisesti, kuinka säästötoimenpiteet vaikuttavat kunnan talouteen ja yli/alijäämän kehittymiseen
  - o Vaikka ylijäämää kertyi lievästi vuodelta 2021, säästötarpeet ja talouden tasapainottamiseen tähtäävät toimenpiteet ovat edelleen olemassa.

Tarkastuslautakunta kiittää kunnan henkilöstöä hyvin tehdystä työstä ja sitoutuneisuudesta kunnan toiminnan kehittämiseen sekä tiukasta talouskurista vuonna 2021. Tarkastuslautakunta haluaa kiittää kuntaa sen tekemästä työstä korona-pandemian hoitamisessa ja ehkäisyssä.

5 Tarkastuslautakunnan esitys kunnanvaltuustolle

Tarkastuslautakunta jättää arviointikertomuksen vuodelta 2021 kunnanvaltuuston käsiteltäväksi ja esittää, että valtuusto pyytää arviointikertomuksessa esitetyistä havainnoista kunnanhallituksen selvitykset niin, että ne voidaan käsitellä syys- tai lokakuussa pidettävässä kunnanvaltuuston kokouksessa.

Rautalammilla 30. toukokuuta 2022

Raimo Kemppainen
Puheenjohtaja

Assi Mensonen
Varapuheenjohtaja

Ulla Möller
Jäsen

Päivi Eklund
Jäsen

Jarmo Karjalainen
Jäsen